

sa yhteisössä. Tilanne-esimerkiksi nostetaan Bangladesh, jossa poliitisten ja uskonnollisten yhteisöjen johtajien suhtautuminen ulkopuolisiin ryhmiin on viime aikoina koettu varsin kärjistyneeksi maan monikulttuurisesta historiasta huolimatta.

Kirjan kolmas osa pohtii ihmistä, identiteettiä ja sitä, miten helposti oikeudenmukaisuus voi rikkoutua. Artikkelissa "In Quest for Ideal Agency of the Unemployed: How Social Security Tries to make Good Citizens" Vilppu Huomo esittää, miten hyvä toimija ja toimijan hyvä nähdään eri yhteisöissä eri tavoin. Artikkelit vertailevat työttömän työllistämistoimenpiteitä ja kannustimia Yhdystyneen kuningaskunnan ja Suomen konteksteissa. Yhdystyneessä kuningaskunnassa toimenpiteet kannustavat ensisijaisesti työn, ja sitä kautta sekä yksilön että yhteisön hyvän löytymiseen, kun taas suomalainen järjestelmä korostaa työtä vailla mahdollisuutta täysivaltaiseen toimijuuteen.

Alexander Raul Basil Weberin "The Social Impacts of Market-Oriented Diaconal Identity" tarkastelee sitä, miten liiketoimintaan keskittynyt yhteiskunta voi vaikuttaa hengellisten yhteisöjen auttamistyöhön ja mihin tämä voi johtaa. Liiketoiminnasta ei saa tulla itsetarkoitusta. Weber pohtii, ettei hengellisten organisaatioiden toiminta voi perustua materiaalisille tavoitteille, vaan itseisarvon on pysyttävä auttamisessa, joka tehdään ihmisen itsensä eikä voitontavoittelun vuoksi.

Jayabalan Murthyn "Intolerant Attitudes in Church and Society towards People Living with HIV and AIDS: A Lutheran Response to the Health Challenge in India" puolestaan keskustelee ja piirtää kuvaa hi-viruksen kantajien onnettomasta kohtalosta Intiassa niin seurakunnissa kuin yhteisöissäkin. Sairastuneita hyljeksitään ja heidät suljetaan yhteisönsä ulkopuolelle. Artikkelissa kehoitetaan pohtimaan, miten Luther itse suhtautui hyväksyen ja pelotta oman aikansa epidemi-

oista kärsiviin. Murthy korostaa, että samaa lähimmäisenrakkautta tulisi harjoittaa myös niiden, jotka seuraavat Lutherin oppeja.

Kirjan viimeisessä artikkelissa "Human Fragility and Human Needs in the Context of Cochlear Implants with Children Born Deaf" Karoliina Nikula tarkastelee yhteiskunnan normaalin käsitettä. Hän pohtii ihmisen arvoa ja kuurona syntyneiden lasten hyvää sekä oikeutta ja mahdollisuutta täyteen toimijuuteen tilanteessa, jossa on päätettävä, hoidetaanko lapsen kuuroutta sisäkorvaistutteella. Hoidon alettua monia vanhempia on kannustettu luopumaan viittomakielisestä kommunikoinnista, koska kuuleminen, ei viittomakieli, on yhteiskunnan normi. Tämä kuitenkin osaltaan kaventaa syntymästään asti kuuron lapsen mahdollisuutta täysipainoiseen toimijuuteen, ymmärtämiseen ja ymmärretyksi tulemiseen, sillä istutteen toiminta mahdollistaa kuulon vain rajallisesti.

Kirjassa käsitellään haasteellisia ja ajankohtaisia teemoja ihmisten yhdessä elämisen kysymyksistä. Miten toimia parhaiten tilanteessa, jossa toisensa erilaisiksi kokevat ihmiset asuvat toistensa naapureina. Onko mielekästä edes puhua "suvaitsevaisuudesta", kun käsite niin usein rakentuu erilaisuuden oletuksen varaan? Suvaitsemmeko erilaisuutta tiettyyn rajaan asti? *Tolerance: Human Fragility and the Quest for Justice* tarjoaa mitä parhaimpia näkökulmia näiden kysymysten pohdintaan.

Lukukokemuksena kirja on miellyttävä, ajatuksia ja lisäkysymyksiä herättävä. Kirjan rakenne palvelee lukijaa hyvin. Jako eri teemoja käsitteleviin osuuksiin on tehty johdonmukaisesti ja selkeästi. Kirjan alussa tarjoillaan maistiaiset kustakin artikkelista tiivistelmän muodossa, mikä auttaa lukijaa löytämään useiden kirjoitusten joukosta itseään kiinnostavan sisällön. Artikkelit on laadittu hienostuneesti. Keskeinen ajatus soljuu asiategististä jouhevasti

esiin lukijaa aliarvioimatta. Kirja tarjoaa kutkuttavan elämyksen akateemiselle lukijalle, mutta teksti on helposti lähestyttävää myös akateemista ammattikieltä kavahtavalle.

Tolerance: Human Fragility and the Quest for Justice -kirjassa ei ole kyse "how-to" -oppaasta oikeaan suvaitsemisen elämäntapaan ja hyväksyntään. Toimittajilla on selkeät näkemykset, jotka myös kirjoitetaan auki, mutta lukijalle annetaan mahdollisuus oivalluksiin tekstin edetessä. Valmiit vastaukset ovat haasteellisia ja toimittajat toteavatkin, että paljon työtä on vielä edessä ja kysymyksiä vastattavana. Suvaitsevaisuus käsitteenä ei ole yksioikoinen. Meidän olisi kyettävä elämään kaikkien kannalta niin hyvää ja oikeudenmukaista elämää kuin pystymme kulloinkin kuvittelemaan, suvaitsevaisuuden hengessä – ei vain toisten vaan myös itsemme ja vajavaisuuksiemme kanssa.

EEVA-MARI VIRTANEN,
TEOL. MAIST.

HEIKKI HAARA & RITVA PALMÉN (TOIM.)

**Uskonto ja kamppailu
tunnustamisesta. Helsinki:
Suomalainen teologinen
kirjallisuusseura 2017.
312 s.**

Yksilöiden ja yhteisöjen välinen vuorovaikutus moniuskontoiseksi ja monikulttuuriseksi kehittyvässä Suomessa on ajankohtainen yhteiskunnallinen aihe. Hyväksyvä tunnustaminen (engl. recognition, saks. Anerkennung), johon kirjassa viitataan lyhemmin sanalla tunnustaminen, on ollut viime vuosien yhteiskuntateoreettisessa keskustelussa keskeinen käsite eri yksilöiden ja yhteisöjen välisen vuorovaikutuksen tarkastelussa. Tunnustamisen teoriaa on sovellettu erityisesti etnistä,

sukupuolista ja taloudellista oikeudenmukaisuutta koskeviin keskusteluihin. Heikki Haaran ja Ritva Palménin toimittamassa artikkelikokoelmassa tarkastellaan tunnustamisen näkökulmasta ihmisten ja ryhmien välistä vuorovaikutusta ja sen uskontoon liittyviä elementtejä. Suurin osa artikkeleista on Risto Saarisen johtaman huippuyksikön tutkijoiden kirjoittamia, mutta mukana on myös muita kirjoittajia.

Kirjan kuusitoista artikkelia on jaettu kolmeen aihealueeseen. Ensimmäisessä osassa tunnustamista käsitellään teoreettisena ja filosofisena kysymyksenä. Toisessa osassa tarkastellaan ajankohtaisia yhteiskunnallisia aiheita yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, vuorovaikutuksen ja tunnustamisen näkökulmasta. Kolmannen osan aiheena on tunnustamisen historiallinen tutkimus.

Ensimmäisen osan aloittaa Heikki J. Koskisen mainio tunnustamisen teoriaa ja tutkimushistoriaa esittelevä artikkeli, joka toimii seuraaville artikkeleille ikään kuin tulkinnan avaimena.

Arto Laitinen käsittelee tunnustamisen teorianmuodostuksen kannalta keskeisen ajattelijan G. W. F. Hegelin (1770–1831) käsitystä tunnustamisesta ja sen suhteesta uskontoon. Laitinen tuo esiin Hegelin käsityksen filosofian ja uskonnon suhteesta sekä arvioi hänen uskontoa koskevien näkemystensä relevanttina nykykeskusteluissa. Tunnustamisen teorian analyysi on yksityiskohtaista. Lähtökohtana on Hegelin tunnetuin tunnustamista koskeva ajatus, jonka mukaan itse-tietoisuus on olemassa vain toisten tunnustamina.

Hanne Appelqvist tarkastelee Hegelin kommunitaristisen tunnustamisen teorian historiallista taustaa ja suhdetta liberalistiseen kantilaiseen perinteeseen. Historiallisen tarkastelun ohella näkökulma on nykykeskustelussa, johon syvennyttään John Rawlsin (1921–2002) liberalistisen tunnustamiskäsityksen

ja sitä kritisoineen Charlesin Taylorin (s. 1931) kautta. Lopuksi, aiheeltaan ilmeisen laajassa, mutta mielenkiintoisessa artikkelissa, liberalistista individualismia ja kommunitarismia arvioidaan kristillisten kirkkojen ja niiden suurten kehityskulkujen kontekstissa.

Otsikostaan huolimatta kirjan kaikki artikkelit eivät asetu kannattamaan hegeliläistä tunnustamisen teoriaa tai rakenna siihen perustuvan tunnustamisen teorian varaan. Panu-Matti Pöykkö esittelee Emmanuel Levinasin (1906–1995) etiikkaa, jossa hylätään ajatus, että hegeliläinen kamppailu tunnustamisesta olisi ihmisten yhteistoiminnan lähtökohta ja perusta.

Ensimmäisen osan viimeisessä artikkelissa Jaana Hallamaa analysoi tunnustamiseen sisältyvää vastavuoroisuuden ideaa kultaisen säännön valossa. Artikkelin keskeisenä oivalluksena on kultaisen säännön ymmärtäminen toiminnan muotoa, ei sen sisältöä koskevana moraaliperiaatteena. Tästä näkökulmasta kultaisen säännön moraaliperiaatteeksi avautuu ihmisten tunnustaminen toimijoina, mikä edellyttää vastavuoroisuutta. Vastavuoroisuutta tarkastellaan lahjan käsitteen avulla. Hallamaan kultaisen säännön analyysi avaa mielenkiintoisia näkymiä tunnettuihin lahjan paradokseihin sekä liberalismia ja kommunitarismia koskevaan keskusteluun. Hallama osallistuu keskusteluun metodologisen individualismin näkökulmasta.

Kirjan toinen osa käsittelee tunnustamisen teorian soveltamista. Sen ensimmäisessä artikkelissa Ville Päivänsalo rakentaa Rawlsin ideoiden perustalta ymmärtävää tunnustamista ratkaisuna oikeudenmukaisuuteen liittyviin haasteisiin moniarvoisuvassa yhteiskunnassa ja globaalissa maailmassa.

Olli-Pekka Vainio tarkastelee uskonnollisia erimielisyyksiä, joiden ratkaisun lähtökohtana olisi erimielisten toimijoiden niin sanottu tiedollinen tasavertaisuus ja sen tun-

nustaminen. Tiedollisen tasavertaisuuden ehdon täytyessä voidaan puhua filosofisesti mielenkiintoisesta erimielisyydestä. Vainio hahmottelee erilaisia tapoja suhtautua erimielisyyteen sekä lopuksi tarkastelee uskonnollisten erimielisyyksien erityisluonnetta, joita eritellään seitsemällä tekijällä. Näiden seitsemän tekijän valossa lukijalle jää hieman epäselväksi, voidaanko uskonnollisia erimielisyyksiä käsitellä lainkaan filosofisina kysymyksinä siinä mielessä kuin tiedollisen tasavertaisuuden ajatus edellyttäisi.

Aku Visala hahmottelee tunnustamisen teorian, kognitiotieteen ja biologian välistä keskustelua. Lähtökohtana on ihmislajin ”hypersosiaalisuudelle” perustuvat kognitiiviset kyvyt, joihin yleisinhimillinen antamisen ja vastaanottamisen kyky perustuu. Toisaalta hypersosiaalisuus on synnyttänyt mahdollisuuden väkivaltaan ja laajamittaisiin konflikteihin. Visala päätyy siihen, että ryhmienväliset konfliktit ovat seurausta ihmislajille tyypillisistä kognitiivisista ja sosiaalisista ominaisuuksista, ei suinkaan jollain tavalla psykologisesti viallisista mekanismeista.

Elina Hellqvistin artikkeli keskittyy selkeästi käytännön toimintaan tai tilanteeseen. Hellqvist tarkastelee tunnustamisen valossa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä käytyä keskustelua samaa sukupuolta olevien parisuhteista ja heidän vihkimisestään avioliittoon. Artikkelissa käydään perusteellisesti läpi paitsi ajankohtainen tilanne, myös siihen liittyvät tunnustamista koskevat roolit ja suhteet.

Toisessa käytännön toimintaan keskittyvässä artikkelissa Minna Hietämäki tarkastelee seikkaperäisesti luterilaisten kirkkojen ja roomalaiskatolisen kirkon keskinäistä ekuumeenista toimintaa tunnustamisen valossa.

Kirjan kolmannen, tunnustamisen historiaa käsittelevän osan ensimmäinen artikkeli on Maijastina Kahloksen antiikin uskonnollista tunnustamiskamppailua koskeva

kirjoitus. Kahlos tutkii, kuinka antiikin kristityt ja ei-kristityt kirjoittajat käsittelivät uskonnollista suvaitsevaisuutta ja tunnustamista tilanteissa, joissa heidän oma uskontonsa oli uhattuna. Tarkasteltava ajanjakso kattaa kristittyjen kirjoittajien vetoomuksia 100–300-luvuilta ei-kristittyjen uskonnonvapauden puolesta argumentoihin kirjoituksiin 300-luvun lopulla.

Joona Salminen tutkii mielenkiintoisesta näkökulmasta ensimmäisten vuosisatojen merkittävien kristillisten kirjoittajien käsityksiä aikansa kreikkalais-roomalaisen filosofian kontekstissa. Salminen osoittaa, että antiikin kristillisiä kirjoituksia on syytä tarkastella osana aikansa filosofista ja yhteiskunnallista keskustelua. Jää jonkin verran epäselväksi, missä määrin Salminen tarkastelee aineistoaan tunnustamisen teorian valossa, kuten hän itse sanoo tekevänsä. Enemmän kyse vaikuttaa olevan kirjoitusten filosofisesta tulkinnasta siitä näkökulmasta, miten niiden kirjoittajat suhtautuivat aikansa uskontoihin ja filosofiaan ideoihin sekä millaisina nämä keskustelut näyttäytyvät yhteiskunnallisessa viitekehyksessään.

Antiikin kirjoitusten luennasta tunnustamisen näkökulmasta on kyse Anna-Liisa Tolosen artikkelissa, jossa hän tarkastelee, miten Gregorios Nazianzilainen (n. 325–n. 389), Johannes Krysostomos (n. 347–407) ja Augustinus (n. 354–430) suhtautuivat saarnoissaan juutalaisiin makkabilaisiin. Kirjoittajien käsityksiä yhdistää ennen Kristusta eläneiden makkabilaisten pitäminen hyveellisytyensä takia marttyyreina. Aiheita koskevassa tutkimuksessa kiistellään, omivatko kirkkoisat juutalaista traditiota kristilliseen perinteeseen vai tekivätkö he tulkintansa vilpittömästi. Tolonen päätyy jälkimmäiseen tulkintaan ja hylkää ensimmäisen, mutta olisi kuitenkin voinut myöntää, että vilpittömäänkin toisen uskonnon edustajien tunnustamiseen ja omalle uskonnolle pyhäiksi lukemiseen sisältyy omivan ja

imperialistisen identiteettipolitiikan elementti tai ainakin sen vaara.

Risto Saarinen käy läpi rakkauden tunnustuksia keskiajalta Hegeliin viiden ajattelijan kirjoituksissa. Artikkelissa tarkastellaan tarkalla analyttisellä otteella Bernard Clairvauxlaisen (1090–1153), Tuomas Akvinolaisen (1225–1274), Marsilio Ficinin (1433–1499), Jean Calvinin (1509–1564) ja Nikolaus Ludwig von Zinzendorfin (1700–1760) käsityksiä rakkaussuhteesta ja rakkauden tunnustamisesta. Lopuksi Hegelin tunnustamisen teoriaa peilataan lyhyesti edeltäneeseen aatehistoriaan.

Heikki Haara tutkii tunnustamiselle läheisen suvaitsevaisuuden käsitteen muotoutumista ja käyttöä uskontoa ja uskonnonvapautta koskeneissa yhteiskuntafilosofisissa keskusteluissa 1600-luvun merkittävien ajattelijoiden Thomas Hobbesin (1588–1679), Samuel Pufendorfin (1632–1694) ja John Locken (1632–1704) kirjoituksissa.

Kirjan viimeisessä artikkelissa Ritva Palmén tarkastelee tunnustamisen käsitettä historiassa ennen tunnustamisen termin muodostamista sekä perustelee, mitä hyötyä aatehistoriallisesta tutkimuksesta on nykypäivän keskusteluissa.

Kokoelmateokselle tyypilliseen tapaan tunnustamista eri näkökulmista lähestyvät kirjoitukset ovat monipuolisuudessaan sekä rikkaus että haaste kirjan yhtenäisyydelle. Kirjan toista osaa koskevan rakenteen olisi voinut tehdä toisinkin. Nyt osassa on kahdentyyppisiä kirjoituksia. Toisissa tarkastellaan tiettyä toimintaa tai käsillä olevaa käytännön kysymystä (Hellqvist, Hietämäki). Toiset artikkelit, joissa näkökulmana on teoreettinen soveltaminen, muodostavat enemmän jatkumon tai kokonaisuuden ensimmäisen osan artikkeleiden kanssa. Ehkä toisen osan olisi voinut jakaa kahdeksi, vaikka näin osat olisivatkin erilaisia.

Joka tapauksessa *Uskonto ja kamppailu tunnustamisesta* esittelee erinomaisella tavalla tunnusta-

misen teoriaa sekä sen historiaa ja tutkimuskeskusteluita. Jälkimmäisten osalta olisi tosin ollut mielenkiintoista lukea vastauksia ajankohdattaiseen tunnustamisen teoriaa koskevaan kritiikkiin, joka mainitaan Koskisen artikkelissa. Teos on kaikkiaan verrattain tasalaatuinen ja artikkelit ovat yhtenäisiä tieteellisen kirjoitustyylin, kuten alaviitekäytäntöiden ja analyttisen otteen osalta.

ISTO PELTOMÄKI, TEOL. MAIST.

RIKU JUTI

Tiedon filosofia: Antiikista nykyaikaan. Helsinki: Gaudeamus 2013. 447 s.

Riku Juti (1963) on maanviljelijä ja Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian dosentti. Hän on perehtynyt erityisesti tiedon filosofiaan, metafysiikkaan ja filosofian historiaan. *Tiedon filosofia* lähestyy aihettaan kokonaisvaltaisesti ja historiallisesti. Nimensä mukaisesti teos käsittelee tiedon filosofiaa eri aikakausina. Juti pyrkii valaisemaan tietämiseen ja tiedon hankintaan liittyviä filosofisia kysymyksiä eri aikoina antiikista nykyaikaan. Tiedon ongelma on vanhempi kuin filosofiseksi erityisalueekseen eriytnyt tietoteoria. Juti pyrkii siihen, että teos heijastelee tietoteoreettista ja tieteenfilosofista merkitysyhteyttä.

Jutin mukaan nykyfilosofian johdantoteoksissa ilmenee liiallisia yksinkertaistuksia. Tätä hän itse vierastaa, sillä hänen mukaansa tämä vääristää filosofian perusluonteen antamalla siitä ja sen kysymyksenasetteluista liian koulumaisen kuvan. Selkeä ajattelu ja ytimekkyys tietysti kuuluvat filosofiaan, mutta ne ovat Jutin mukaan erotettava ajatusten valmiiksi paketoinnista ja filosofisten kysymysten esittämisestä etukäteen ratkaistuina, niin että lukija erehtyy pitämään niiden merkitys-